

DITABATŠABOHLOKWA:

Letela dipapatšo tša mošomo tša mmušo ka gare ga dikgatišo ka moka tše di tlogo tša **Vuk'uzenzele** gothomaka Phato

Kgoro ya Thuto ya Motheo e ala dintlhakgolotšeo e tla šomišago tšheletegotšona
letlakala 4

IDC e thekga balemi ba selegaeba dikgomo
letlakala 7

Mebasepala e šoma gabotse, e kaonafatša ditirelo

Amukelani Chauke

Mebasepala ka bontši e laola matlotlo a yona bokaone, e lego seo se šupago kabo ye botse ya ditirelo ditšhabeng.

Motlhakišipharephare Kimi Makwetu malobanyana o tsebišitše pego ya kakaretšo ka ga ditlhakišo tšeo di dirilwego ke mebasepala le ditheo tša mmasepala ya ngwaga wa ditšhelete wa 2013/14. Pego e laeditše gore palo ya mebasepala ye e kaonafaditšego thomelo ya yona ya ditatamente tša matlotlo e oketšegile kudu go kgabaganya diprofense tše mmalwa. Motlhakišipharephare o boletše gore palomoka ya mebasepala le ditheo tše di nago le ditlhakišo tše di botse e oketšegile go tloga go ye 30 mo ngwageng wa ditšhelete wa 2012/13 go ya go ye 58 ka 2013/14, ye e bopilwego ke ye 40 (14%) ya mebasepala ye 268 le ye 18 (32%) ya ditheo tša mmasepala tše 57. Makwetu o boletše gore o kgahlilwe ke mošomo wa mebasepala ye e šomago botse gobane e kaonafaditše maphelo a batho. Morago ga go fetša ka ditlhakišo, o etetše mebasepala ye mmalwa yeo e šomilego botse go e lebogiša. Ge a le fao, o etetše diprotšeke tša mmasepala tše mmalwa go bona ka fao dipoele tša kaonafalo di hueditšego kabo ya

Motlhakišipharephare Kimi Makwetu o boletše gore mebasepala ye e šomago botse e kaonafaditše maphelo.

ditirelo go la KwaZulu-Natal, Kapa Bodikela, Mpumalanga, Gauteng le Kapa Bohlabela. “Boetapele bja sepolotiki le bja tshepedišo bo felegeditše nna le sehlopha sa ka diketelong tša diprotšeke tše dingwe tše bohlokwa, fao ba re filego tshedimošo ka botlalo ka ga ka fao diprotšeke tše di laolwago ka gona go hola ditšhaba tša tikologo. “Ke kgahlilwe ke mošomo wo mobotse woo o dirwago ke mebasepala ye, ye mengwe e mo dikarolong tša naga ya rena tše di lego kgole le tšwelopele, go ba le khuetšo ye botse go ditšhaba tša bona,” o boletše. Makwetu o tlaleditše ka gore mebasepala ye e laeditšego gore mekgwa ye mebotse ya pušo e ka šomišwa botse go kaonafatša maphelo a batho le gore boetapele bja sepolotiki

le bja tshepedišo bo thoma go kaonafatša maemo le go eta pele ka go ba mohlala.

DIPOELO TŠA TLHAKIŠO DI AMOGETŠWE

Tona ya Kgoro ya Pušotirišano ya Makala a Mmušo le Merero ya Setšo Pravin Gordhan o rile dipoele tša tlhakišo ya mebasepala tše di kaonafetšego di laeditše gore mmušo o eteleditše pele pušo le kabo ye botse ya ditirelo. “Pego e laetša mokgwa wa go iketla wa pušo ye botse le taolo ye botse ya matlotlo. “Se se matlafatša kabo ya tirelo ya motheo ye e nago le maikarabelo ebile e na le bokgoni go sepetšana le mokgwa wa ‘Poelomorago go tša Motheo’,” boletše bjalo. Tona o thakgotše leano la ‘Poelomorago go tša Motheo’ ka Lewedi 2014 ge mmušo o tšea mokgwa wa go kgonthišiša gore mebasepala e bea ditirelo tša motheo maamong a mabotse, le go theeletša dipelaelo go tšwa setšhabeng ka tshwanelo.

MENGWAGA YA KAONAFALO YE E IKETLILEGO

Batlhakišwa ka moka ba go dira 41% ba hweditšego ditlhakišo tše di botse tše di nago le dikutullo mo ngwageng wo o lego ka fase ga tshekatsheko, ge go bapetšwa le 40% ka 2012/13. Tlhakišo ye botse e šupa gore dipuku tša mmasepala di be di le seemong se se botse le gore go be go se na diphošo go dipego tša wona tša matlotlo; ba kgotsofaditše dinyakwa tša bona tša dithakete tša kabo ya ditirelo tše di theilwego godimo ga ditshepedišo tša bona; ebile ba latetše molao ge ba šomiša matlotlo a setšhaba. ‘Tlhakišo ye botse ye e nago le dikutullo’ e šupa gore mmasepala o kgonne go tšweletša ditatamente tša matlotlo tše di hlwekilego, eupša o paletšwe ke go kgotsofatša dithakete

tša wona ka moka gomme ga se o bee dithakete tše di kwagalago goba go laetša gore ke molao ofe wo o o šomišitšego go laola matlotlo. Dipoele di laeditše gore 22% di ‘dikgotsofaditše dinyakwa tša go ba le dikutullo’ mo ngwageng wo o lego ka fase ga tshekatsheko, go bapetša le 28% ka 2012/13. Se se šupa gore mebasepala e paletšwe ke go tšweletša ditatamente tša matlotlo tše di tshepagalago go latela molao wa taolo ya matlotlo. Mebasepala le ditheo tša mebasepala tše di dirago 16% di hweditše ‘ditatamente tša kgano tše di nago le dikutullo’. Se se šupa gore direktote tša matlotlo tša mmasepala di be di na le diphošo kudu fao e lego gore Motlhakišipharephare o paletšwe le ke go dira ditshwayotshwayo.

KA FAO DIPROFENSE DI ŠOMILEGO

- **Kapa Bohlabela:** Selete sa Sarah Baartman le Mmasepala wa Senqu di kaonafetše go fihlelela ditlhakišo tše di botse, mola Etšentshi ya Tlhabollo ya Mandela Bay e sa le maamong a yona a tlhakišo ye botse.
- **Gauteng:** Mmasepalamogolo wa Ekurhuleni, Midvaal, Mogale City, Khamphani ya Dipese ya Brakpan, Diteatere tsa Toropokgolo ya Joburg, Khamphani ya Tlhabollo ya Ekurhuleni, Etšentshi ya Ditsela ya Johannesburg, Institšhute ya Dintlo ya Lethabong, Khamphani ya Dintlo ya Pharoe Park le Khamphani ya Dintlo Phase II ya Germiston – ka moka di hweditše ditlhakišo tše di botse. Selete sa Sedibeng, Joburg Market le Khamphani ya Dintlo tša Leago ya Johannesburg di sa le maamong a tšona a ditlhakišo tše di botse.
- **KwaZulu-Natal:** Dannhauser, Emnambithi/ Ladysmith, Ezinqoleni, ICC Durban, Selete sa Ilembe, Mandeni, Richmond, Selete sa uMgungundlovu, Umzumbe, Selete sa Zululand, Mokgatlo wa Tlhabollo ya Taolo wa Ilembe le Lebopo la Borwa la tša Boeti bja Ugu di amogetše (ditlhakišo tše di botse) ye e kaonafetšego.
- **Kapa Leboa:** Selete sa Frances Baard ebile sona se se tee seo se kaonafetšego go fihlelela tlhakišo ye botse, mola Selete sa ZF Mgcawu se sa le maamong a sona a tlhakišo ye botse.
- **Mpumalanga:** Selete sa Ehlanzeni le Mmasepala wa Steve Tshwete di sa le maamong a tšona a ditlhakišo tše di botse. Ga go na mebasepala goba ditheo tše di fihleletšego ditlhakišo tše di botse go la Freistata, Limpopo le Leboa Bodikela.

Go hlomphe Nelson Mandela

Sello Hatang

Ka 2009 Palamente ya Ditšhabakopano e tsebišitše letšatši la matswalo a Madiba a la 18 Mosegamanye bjalo ka Letšatši la Boditšhabatšhaba la Nelson Mandela.

Go tloga nako yeo, Letšatši la Mandela le bile taelo ya go fetola lefase go le dira le le kaone ka mutha wa tirelo le boetapele bjo bo lwetšwego ke Morena Mandela lebakeng la

gagwe la Mengwaga ye 67 ya bodiredi, e sego fela ka letšatši le letee eupša ka diprotšeke tše di tšwelago pele. Naa se se šupa eng go ya ka setlwaedi go nna le wena? Ka tsela ya mohlala, kgwedi ye sehlopha sa baithaopi go tšwa lekaleng la mmušo, dikhamphaning tša poraebete le batho ba go dira diphetogo ka noši (go akaretšwa le nna) ba tla tsenela Tlhohlo ye Kgolo ya Kilimanjaro, leeto la go namela ntlhoreng ya thaba ye teleletelele ya Afrika, ka maikemišetšo a go fihla ntlhoreng ka la 18 Mosegamanye. Gape re tšea karolo kgatong ye bjalo ya go namela ka protšeke ya setšhaba legatong la Lenaneo la Felošipi la Archbishop Tutu le le sepetšwago ke Institšhute ya

E tšwelela letlakaleng la 2

DITABA TŠE DI AKARETŠAGO

Koporase ya Tlhabollo ya Diintasteri e tla diragatša tlhabollo ya ekonomi

Amukelani Chauke

Tona ya Kgoro ya Tlhabollo ya Ekonomi Ebrahim Patel o ipileditše go borakgwebo ba bannyane go šomiša monyetla wa R23 bilione yeo e beetšwego thoko mo mengwageng ye mehlano ye e tlogo go ba thekga ka ditšhelete “borakgwebo ba baswa”.

Tona Patel o boletše gore tšhelete ya thekgo, ye e tlogo abja ke Koporase ya Tlhabollo ya Diintasteri (IDC) maikemišetšo a yona ke go fetola ekonomi le go hlola mešomo ka ge mmušo o tšea kgato ye kgolo ya go aga ekonomi ya diintasteri.

Tona o boletše se malobanyana ge a ala Polelo ya Tekanyetšo ya kgoro ya gagwe Sebokeng sa Palamente.

O boletše gore sekhwama se tla ba le seabe kagong intasteri le gore se tla thuša kudu phedišong ya go se lekalekane le bohloki.

Tona o hloheleditše boraintasteri ba bathobaso ba bannyane go tla ka dikakanyo ka lekaleng la tšweletšo la ekonomi fao ba ka hlomago diintasteri.

“IDC e gafela R100 bilione mo mengwageng ye mehlano go tlhabollo ya intasteri.

“Se seswa, ebile se le bohlokwa, ke gore re beela thoko R23 bilione go godiša boraintasteri ba bathobaso.

“Le ke lenaneo la mengwaga ye mehlano leo le ikemišetšago go thekga dikhamphani tšeo maAfrika Borwa a bathobaso e lego bobedi bengthoto ebile ba laola dikgwebo ka makaleng a tšweletšo a ekonomi gape le ikemišeditše

go tliša maAfrika Borwa a mantši ka gare ga ekonomi ya tlwaelo,” o boletše bjalo.

Tona o boletše gore sephetho sa go beela thoko thekgo ya tšhelete go lebantše go godiša phetošo le thekgo kgolo ya ekonomi ka go bulela kgonagalo le bontši bja ditalente tša ekonomi.

O boletše gore Afrika Borwa e swanela go fihlelela kgolo ye e swarelelago le ye e akaretšago, le gore thekgo ka tšhelete e tla ba gona go ya ka mabaka a tumelano.

“Ka ntle le boraintasteri ba bathobaso, go na le, nyakego ye e leng kgapeletšo go tliša maAfrika Borwa a mantši a bathobaso ka ekonoming.

“Go na gape le dihlopha tše di thaketilwego – baswa, basadi – ga se ba akaretšwe ka tshwanelo ka gare ga mediro ya tšweletšo. Bjalo IDC e tla dira gore go be le R9 bilione ka moka – R4,5 bilione ya basadi, R4,5 bilione ya baswa,” o boletše bjalo.

Tona o boletše gore thekgo ya tšhelete e tla ba ka sebopego sa dikadimo goba dikabelo.

DITABA TŠE DI BOTSE GO DIKGWEBOPOTLANA TŠA MAKHEIŠENENG, MABENKELE A DI-SPAZA

Tona o boletše gore lebakeng la bjale la ngwaga wa ditšhelete Khomišene ya Phadišano e tla dira nyakišišo go bona ka fao dikgwebopotlana ka ekonoming ya semolao le ye e sego ya semolao di ka thekgwago. O rile nyakišišo e tla nyaka ditsela tšeo ka tšona borakgwebo ba bannyane ba ka akaretšwago ka gona ka gare ga lekala le la go ba le tšweletšo.

“Khomišene ya Phadišano e tla thakgola nyakišišo ya mmaraka ka lekaleng la kgwebo, go bona ka fao re kago akaretša maAfrika Borwa a mantši, dikgwebopotlana tše ntši, ka gare ga lekala la kgwebo.

“E tla nyakišiša magareng ga tše dingwe dipeakanyo tša bohiriši ka gare ga di-mmolo tša mabenkele, kgolo ya dikgwebo tša makheišeneng, mabenkele a mannyane, mabenkele a di-spaza, bjalobjalo, gomme maikemišetšo a yona ke go kgonthišiša gore re na le lekala le le nago le bokgoni eupša leo gape le akaretšago,” o boletše bjalo.

Koporase ya Tlhabollo ya Intasteri e tla aba R100 bilione go thekga ka ditšhelete tlhabollo ya intasteri.

O boletše gore nyakišišo ye nngwe ka gare ga intasteri ya tlhokomelo ya maphelo, yeo a e tsebišitšego ngwaga wa go feta e tla swara ditheeletšo tša setšhaba lebakeng la bjale la ngwaga wa ditšhelete.

Nyakišišo e hlomilwe ka maikemišetšo a go šogana le dipelaelo tše mmalwa ka ga intasteri, go akaretšwa ditshenyegelo tša tlhokomelo ya maphelo ka Afrika Borwa.

KA FAO DIFEME TŠA AFRIKA DI HLOLAGO MEŠOMO

Ka morago ga ditlhaselo tša bafaladi, ka la 25 Mopitlo – ka letšatšikgwedi le Khomišene ya Kopano ya Afrika (AU) e le tsebišitšego bjalo ka Letšatši la Afrika – kgoro ya gagwe e tla beakanya kopano ya babeletši, bašomi, dihlalefi le bahlankedi ba setšhaba gotee le Yunibesithi ya Witwatersrand le Koporase ya Tlhabollo ya Intasteri.

Kopano e tla lebelela khuetsō ya setswalle sa Afrika Borwa le kontinente ka bophara.

Tona odirele lesolo la pontšho la go ya dikarolong tša go fapana tša naga go phatlalatša molaetša woo o rego katlego ya Afrika Borwa e kgokagane kudu le dikamano tša ekonomi le lefase ka bophara.

Ngwaga wa go feta, Afrika Borwa e rometše ka ntle dithoto tša boleng bja R300 bilione go Afrika ka bophara yeo e bego e le koketšo ya R36 bilione.

MAKGOLOKGOLO A MEŠOMO A HLOTŠWE

- Andries Motseke mošomi yoo faporiki ya gagwe ya go dira ditoulo e gotšego gomme bjale e thwalago batho ba go feta ba 81 go phala ngwaga wo o fetilego;
- Rachmat Thomas, mosadi wa mothomoso yoo e lego mong faporiki ya dieta ye e menagantšego ga bedi thwalo mošomong ya yona gotee le ba bangwe a mo mengwageng ye tshela ya go feta gomme bjale o thwala batho ba 300;
- Polante ya maatla a letšatši ya R8 bilione ye e thakgotšwego go la Pofadder ka Kapa Leboa e teletšwe go tšweletša mohlagaase wa letšatši wo o lekanego wa malapa a go balelwa bannyane go 80 000 goba badiriši ba 400 000, gape ke ye nngwe ya dipolante tše 39 tša enetši ye e tsošološegago ye e fedilego.

“Palomoka ya dithomelontle tša rena tša botšweletši, meepo le temo go Afrika ka bophara e hlotšwe mešomo ye 244 000 thwii ka Afrika Borwa, yeo go yona ye 169 000 e lego ya botšweletši.

“Afrika bjale e bohlokwa bakeng sa kgolo ka dithomelongntle tša botšweletši go phala Yuropa, Dinaga tše di Kopanego tša Amerika goba China,” o boletše bjalo.

E tšwelela go tšwa letlakaleng la 1

Boetapele ya Afrika.

Go beakanyetša tlhohlo ye go mphile nako ye e lekanego ya go nagana ka ga therešo ya se tirelo ya setšhaba e lego sona.

Go bile boima go hwetša nako ya go itshidullela tlhohlo ya ka ya Kilimanjaro mo magareng a dinyakwa tša ka tša letšatši le letšatši tša mošomo.

Ge ke dira boikgafo bja ka la mathomo bja go namela Kilimanjaro, ke ile ka nagana gore tlhohlo ya ka ye kgolo e tla ba go itekanela mo go nkgontšheng gore ke fihle ntlhoreng, kudu ka ge re laleditše maAfrika Borwa a mantši a go tuma go ba karolo ya rena, go bea kgatelelo ya tlaleletšo go rena ka moka go fihla mafelelong a leeto la go namela.

Eupša, ka kgonthe, ge re ela hloko ditlhohlo tša nnete tše naga ya rena e lebanego natšo, gona Kilimanjaro ke seolo e sego thaba. Ke kgopolo yeo e dirilego gore ke kgotlelele leeto le le boima, gomme mafelelong, ke fihla ntlhoreng goba aowa ga go bohlokwa kudu se bohlokwa ke mošomo wo mogolo wo o lego kua pele.

Setheo sa Nelson Mandela se hlaotše diphilara tše nne tša Letšatši la Boditšhabatšhaba la Nelson Mandela.

“Ge monna a dirile seo a se tšeago go ba mošomo wa gagwe go batho ba gabo le naga ya gabo, a ka khutša ka khutšo. Ke dumela gore ke dirile maiteko a bjalo gomme ke re, ka go realo, ke lebaka leo ke tlogo robala ka go sa felego.” – Nelson Mandela.

- **Thuto le bokgoni bja go bala le go ngwala** – gobane re nyaka go fa baswa “sebaka sa go itwela ka bobona”.
- **Tšhireletšo ya dijo** – gobane bana ba bantši ba sekolo ba ya sekolong ba yela fela dijo tše ba di hwetšago gomme malapa a mantši a tšwela pele go robala ka tlala.
- **Ntlo** – selo sa bohlokwa ka gare ga setšhaba sa rena.

• **Boithaopi** – gobane ka nako ye nngwe go ka ga go fa nako go feta tšhelete. Re dumela gore batho ka moka ba swanela go fihlelela dijo tše di lekanego, tša go bolokega le phepo le gore mediro ye bjalo ka kabo ya diphuthelwana tša dijo, dirapana tša merogo goba dikema tša phepo di ka thuša go fediša tlala ya lefase.

Gape re tseba gore thuto le bokgoni bja go bala le go ngwala, tšeo di bego di le pelong ya Madiba, le tšona ke motheo phetošong ya lefase la rena.

Re a tseba gore go na tlhokego ya seriti ya go feta madulo ago se lekane, gomme ka go realo ge re kgona go hloheletša batho go kopana gore ba age magae, ditšhaba le mabokamoso, re šomela go ya go phetogo ye e tiilego.

Mohlala wa Madiba wa go ba bjalo ka mošomedi ke wo mongwe woo mang le mang a ka o dumago go phethagatša mediro ya letšatši le letšatši. Ga se modiro wo mongwe le wo mongwe wa Letšatši la Nelson Mandela wo

Mohu Mopresidente Nelson Mandela o phetše bophelo bja gagwe ka moka a šomela setšhaba.

o swanelago go ba selo se segolo goba segale. Re hloheletša mang le mang go tšea karolo ka modiro ofe goba ofe wo o lego kgauswi le pelo tša bona.

Ge o etela wepsaete ya Letšatši la Mandela go <http://www.mandeladay.com> o tla bona dikgopolo tšeo di bego di hlalishwa. Mo o tla hwetša bontši bja mediro ya batho ba ba ikgafetšego go phethagatša phetogo ye botse ka ditšhabeng tša bona, go tloga go thalo ya diswantšho tša mekgabišo go ya go tagafatšo ya mabota a mekgatlo yeo e sa welego taolong ya mmušo (di-NGO) go fihla ka dirapana tša dijo. Letšatši la Mandela ga le a swanela go ba fela ka ga tšharithi, eupša le swanela go ba gape le ka tlhabollo ye e swarelelago.

Mo seemong sa ka, maikemišetšo a Tlhohlo ye Kgolo ya Kilimanjaro, ye e etilwego pele ke monamedi wa dithaba wa Afrika Borwa Sibusiso Vilane, ke go kgobeketša tšhelete ye e lekanego go dira gore basetsana ba 270 000 go tšwa nagamagaeng le malapeng a a hlokago ba be ka sekolong. Bjang? Tšhelete e tla šomišwa go reka mengato ya letlhapo, tiro ye e bonalago

e le bonolo ya go ba le maatla a go kgonthša phetošo, gobane e kgonthša basetsana go tsena sekolo lebaka ka moka la ngwaga wa sekolo.

Bjalo, go namela Kilimanjaro go keteka bohwa bja Madiba ka thekgo ya thuto ya bana ba basetsana ba Afrika Borwa, gape le ge e ba re fihla ntlhoreng goba aowa, re tla ahlolwa fela ka go swana.

Nakong ya bophelo bja gagwe, Morena Mandela o phetše ka melawana ye meraro: Itokolle, lokolla ba bangwe gomme o šome letšatši le letšatši. Ge a lokollwa kgolegong ka la 11 Dibokwane 1990 (bjale mengwaga ye 25 ya go feta) o boletše gore ke bea “mengwaga ye e šetšego ya bophelo bja ka diatleng tša lena”.

Ka lebaka la mohlala wo o tšwelago kgakala wa tirelo, re bomang wo o emela morago gomme ra lebelela bophelo bo feta pele ga rena ntle le go tšea kgato? Re le hlohla ka moka go hwetša Kilimanjaro ya gago, ye kgolo goba ye nnyane go ikgafela go e namela.

***Sello Hatang ke Mohlankedimogolo Phethiši (CEO) wa Setheo sa Nelson Mandela.**

THUTO

Kgoro ya Thuto ya Motheo e ala dintlhakgolo tseo e tla šomišago tšhelete go tšona

Amukelani Chauke

Tona ya Thuto ya Motheo Angie Motshekga o re Lenaneo la Bosetšhaba la Phepo ka Dikolong (NSNP) – gotee le dinamelwa tša bana ba sekolo – le tla dula e le nthaya ye bohlokwa ya mmušo gobane le kaonafaditše maphelo a baithuti ba go tšwa ka malapeng a go hloka.

Tona o boletše se malobanyana ge a ala polelo ya Tekanyetšo ya kgoro ya gagwe ka Sebokeng sa Palamenteng Motse Kapa.

O boletše gore pholisi e tšea karolo go boleng bja thuto le maphelo a a kaonafetšego magareng a baithuti.

“Lenaneo le la thekgo ya bahloki, gotee le dinamelwa tša baithuti – tšeo di fiwago baithuti bao ba swanelago go sepela 5 km le go feta go tšwa magaeng a bona go ya dikolong tša kgauswi – [e] bile bohlokwa kgonthišišong ya phihlelelo le tshwarelelo ya baithuti ba rena ka mokgweng wa thuto ya rena ya motheo,” o boletše.

Dipelaelo di laeditšwe mabapi le polokego ya bathuti bao ba sepelago maeto a matelele go tloga sekolong, kudu bao ba šalago morago ga diiri tša sekolo go ithuta goba go tšea karolo dipapading tša boitapološo.

Tona o boletše gore senamelwa sa baithuti se swanetše go ba se se tshepagalago le go kgonthišiša polokego ya baithuti ge ba le leetong.

“Kgoro ya ka, ka tšhomišano le Kgoro ya Dinamelwa, e gatišitše pholisi ya senamelwa sa baithuti ka gare ga kuranta ya mmušo gore setšhaba se dire ditshwayotshwayo.

“Maikemišetšo ke gore pholisi ye bjalo e phethwe gore e phethagatšwe mo ngwageng

wo wa bjale wa ditšhelete,” o boletše.

Mo go tše dingwe, Tona o boletše gore dinyakišišo di hweditše gore bokgoro, di-kgaruru, diokobatsi le ditlhohlo tše dingwe tša leago e sa le mathata ka ditšhabeng tša Afrika Borwa.

O boletše gore Kgoro ya Thuto ya Motheo, ka tšhomišano le Kgoro ya Maphelo, e tšweleditše phaketše ya bonnyane ya boitekanelo ya baithuti ka moka yeo e akaretšago phethagatšo ye e matlafaditšwego ya Lenaneo leo le Kopantšwego la tša Maphelo a Dikolong (ISHP).

“Re na le mananeo a go ikgetha ao a lebantšego go maphelo a thobalano le pele go ka makaleng a bohlokwa ao a akaretšago HIV, AIDS, malwetši a go fetetšana ka thobalano (di-STI) le bolwetše bja mafahla (TB).

“Lenaneo la boitekanelo bja baithuti la baithuti ba rena le swanetše go tšwela pele go aba dipapadi tša boitapološo, go akaretšwa mananeo a dipapadi tša sekolo, bogabo le setšo go kgonthišiša gore baithuti ba rena ba tšwela pele go amogela thuto ya motheo ye e akaretšago dilo ka moka,” o boletše.

SETIFIKEITI SE SESWA SA MAEMO A GO TLOGELA SEKOLO GO ŠOGANA LE TLHOKEGO YA MEŠOMO

Tona Motshekga o boletše gore kgoro ya gagwe e beakanya go tsenya tirišong setifikeiti se seswa sa maemo a go tlogela sekolo go šogana le ditlhokego tša bokgoni le tlhokego ya mešomo.

“Ye nngwe ya di tsebišo tše di kgolo tše ke tlogo di dira ngwaga wo ke go tsenywa tirišong ga setifikeiti se seswa sa sekolo sa maemo a botšo.

“Go šogana le ditlhokego tša bokgoni le tlhokego ya mešomo ka mo nageng, [kgoro] e tsenya tirišong mokgwa wa bobedi wa mabokgoni le mošomo ka go tšweletša lengwalo la thuto la maemo a botšo go maemo a 1 a Tlhako ya Bosetšhaba ya Mangwalo a Thuto (NQF) leo le tlogo hola fela baithuti bao ba palelwago go fihlelela dinyakwa tša thuto tša Setifikeiti sa Bosetšhaba sa Maemo a a Phagamego (NSC),” o boletše bjalo.

Tona o boletše gore lenaneo, leo le nago le dirutwa tše 26 tša mabokgoni le mošomo, le tshepiša go bea Afrika Borwa kगतong e tee le bontši bja diekonomi tše di golago.

Lenaneo la Bosetšhaba la Phepo Dikolong le bea bana ba bantši ka dikolong.

KAKANYO YA GO DIRA GORE HISTORI E BE SERUTWA SA KGAPLETŠO

Tona o boletše gore ka lebaka la ditiragalo tša bjale tšeo di aparetšego naga, go akaretšwa ditlhaselo tša bjale tša bafaladi le tšhilafatšo ya dihlwadieme, go ruta histori ya Afrika Borwa go bohlokwa kudu.

Baswa ba bopa karolo ya ditiragalo tše, mme seo se laetša dipelaelo tša gore ba ka ba ba se na tshedimošo ye e lekanego ka ga histori ya naga.

Tona Motshekga o boletše gore go bohlokwa bjale go maAfrika Borwa, kudu baswa, go tseba fao ba tšwago go tšwetšapele Afrika Borwa.

“Dipego tša bobegaditaba di laeditše gore bontši bja bao ba kgathilego tema thopong, dikgarurung le tshenyong e be e le baswa.

Re swanela go tlabakela baswa ba rena ka maikarabelo a maleba a histori ya rena gore ba dire diphetho tša go dirwa ka tsebo mabapi le bokamoso bja bona.

“Go ya ka dikeletšo tša Sehlophatšhomo sa Ditona sa Kgoro sa NSC, dinyakišišo tše dingwe di tla dirwa ka ga mokgwa wo mokaone wa go dira gore Histori e be serutwa sa kgapeletšo go baithuti ka moka ba Kreiti 10 go fihla go 12.

Go phegelela se, sehlophatšhomo sa Ditona sa kgoro se tla hlongwa go nyakišiša diteng le mekgawa ya ka fao se se tlogo phethagatšwa bokaone, le poledišano ya kakaretšo le ba-kgathatema e tlo swarwa,” o boletše bjalo.

ANA E KATOLOŠEDITŠWE GO BATHUTI BA KREITI 7 LE 8

Tona o rile, mo go še dingwe, o tla tsebiša Palamente ka kgatelopele ye e dirilwego kaonafatšong ya thakgolo ya Kelo ya Bosetšhaba ya Ngwaga ka Ngwaga (ANA).

O rile ANA e hlatsetše go sedirišwa sa bohlokwa sa go hlahloba ditlhohlo tša go ithuta ge go bolelwa ka bokgoni bja go bala le go ngwala.

“Šedi go fihla ka 2019 e go tšhomišo ya di-ANA go hlohleletša mošomo wa ka phapošingborutelo le phihlelelo ya moithuti maamong ka moka, e sego fela ka go dikreiti 3, 6 le 9. Phetogo ye kgolo lebakeng le la tekanyetšo e tla ba kakaretšo ya dikreiti 7 le 8 ka go ANA.

“Palomoka ya baithuti bao ba tlogo kga-tha tema ka go ANA e oketšega go tloga go 7 milione ya bjale go nyaka go balelwa go 9 milione,” o boletše bjalo.

DIPHIHLELELO GO FIHLA BJALE

■ Dikolo tša go feta tše 107 tše di swa goba tše di mpshafaditšwego naga ka bophara bjalo ka kaorolo ya Protšeke ya Kabo ya Lenaneokgoparara la Dikolo le le Akgofišwago di abilwe.

■ Kelo ya bosetšhaba ya katlego ya Setifikeiti sa Bosetšhaba se se Phagamego (Kreiti 12) e oketšegile go tloga go 75, 8% go ya go 77, 1% morago ga ditlhallobo tša tlaleletšo tša 2014.

■ Lesolo la Bontši la go Bala le go Ngwala la Kha Ri Gude le tla hwetša kabo ye e fokoditšwego ya R439 584 milione ka 2015/16. Lesolo le le amile maphelo a go feta a 3, 5 million a magagaborena.

■ Bjalo ka karolo ya Lenaneo la Mešomo ya Setšhaba le le Katološitšwego (EPWP) Kha Ri Gude e abetšwe R65.099 milione. E tla ba le seabe se segolo tlholong ya mešomo ka ge e tla kgontšha go thwala le go hlahla baithaopi ba Kha Ri Gude.

Tšhomišano ya makala a mmušo le a poraebete go kaonafatša palo ya go falola go la Kwazulu-Natal

Noluthando Mkhize

Diketekete tša baithuti ba Thuto ya Tšhupaletlotlo ba KwaZulu-Natal ba letetše go holwa ke tšhomišano ya mengwaga ye meraro gare ga Kgoro ya Thuto ya profense le khamphani ya poraebete, Risk and Reward.

Risk and Reward e ikemišetša go thuša kgoro ka go ruta Thuto ya Tšhupaletlotlo go dikologa profense, ntle le tefišo, go kaonafatša kelo ya katlego ya marematlou ya KwaZulu-Natal ya 2015.

Risk and Reward ba tla ruta barutiši le baithuti ba Kreiti ya 12 ka dileteng tše šupa, tše di hlaotšwego ke kgoro, tšeo di nyakago thušo ye ntši ka Thuto ya Tšhupaletlotlo bjalo ka serutwana.

Dilete tšeo di tlogo thušwa ke tša Umkhanakude, Zululand, Uthungulu, Amajuba, Umzinyathi, Sisonke le iLembe. Baithuti ba tla tsenela dithuto ka Mekibelo gomme barutiši ba tsenela mananeo a matlafatšo ao a tšwelago pele ka 2015.

Risk and Reward e tla tšweletša mananeo a boithomelo go godiša go ithuta Thuto ya

Tšhupaletlotlo gomme gape e tla šomiša papadi ya yona ya boto ya Thuto ya Tšhupaletlotlo ya 12-Round bjalo ka karolo ya mokgwa wa yona wa sebjale wa go ruta.

Khamphani gape e tla tsebiša diphadišano tša baithuti go swana le Phadisano ya Protšeke ya Boramatlotlo ba ka Moso go thuša baithuti go kwešiša serutwana.

Mo phadišanong ye, baithuti ba tla itira eke ke beng dikgwebo gomme ba tla letelwa gore ba ngwale dipego le ditatamente tša dithoto le matlotlo ka ga mošomo wa dikgwebo tša bona.

Dilete tše šupa ka moka di tla phadišana ka phadišanong gomme Risk and Reward e tla šomišana le difeme tše dingwe tša tšhupamatlotlo go swana le Ngubane and Company, Sizwe Ntsaluba Gobodo and Ubuchule Company le Ukukhanya Company.

Le ga se lekgetho la mathomo khamphani e šomišana le dikolo tša mmušo. Ka 2013 e be e le karolo ya lenaneo la boeletši la Sekolo se se Phagamego sa Kholetše ya Adams go la Durban. Ka thušo ya khamphani dipelo tša sekolo di kaonafetše go tloga go dihlora tše nne go ya go tše 44.

Mohlagiši wa ditšweletšo wa Risk and Reward Thabani Zulu o boletše gore o hlohla setšhaba sa borakgwebo go fana ka nako ya bona go kaonafatša tekanetšo ya thuto ya bana ka mo nageng.

Khamphani e aba ditirelo tša boeletši go tša kgwebo go thekga kgwebo efe goba efe ka boeletši bja kgwebo, taolo ya matlotlo,

Baithuti ba KwaZulu-Natal ba tla tsenela mananeo a go thuša go kaonafatša dipelo tša Thuto ya Tšhupamatlotlo.

methopo ya batho, bolaodi, ditharollo tša theknolotši ya tshedimošo (IT), papatšo le go bopa leina.

Molekgotlaphethiši (MEC) wa KwaZulu-Natal wa Thuto Neliswa Nkonyeni o boletše gore o holofela gore lenaneo le le tla hlohleletša bakgathatema ba ba bantši ba lekala la poraebete go latela mohlaleng wa Risk and Reward.

Gape o rile bontši bja dirutegi le bahlankedi ba go ikgetha ba thuto ba a bile ditirelo tša bona go thuša go kaonafatša mokgwa wa thuto ka kakaretšo ka profenseng, ntle le dituelo dife go tšwa kgorong.

“Ba bangwe bao ba fanago ka ditirelo tša bona ke Institšhute ya Mazibuye le ya Swarati,

tšeo di sepetšago lenaneo la thušo la Mmetse le Saense.

“Gape bjale re na le Motseta wa Mmetse le Saense yoo a yago go nyaka thekgo ya poraebete ya tšhelete go e lokela ka mananeong a rena go godiša tekanetšo ya go ruta le go ithuta ka makaleng a.

“Tšhomišano ye nngwe e dirwa le Institšhute ya Moses Kotane, yeo e abago thekgo go barutiši ka Mmetse, Saense le Boentšeneere,” go boletše MEC Nkonyeni.

O tlaleleditše gore tše ke fela tše bontši bjo bongwe bjo maAfrika Borwa a go loka a nago le kgahlego ya bana pelong, seo a se lebogago kudu.

MAPHELO

Ga go sa na methaladi ya balwetši

Noluthando Mkhize

Balwetši ba ba šomišago dihlare tša bolwetši bja nako ye telele ba ka se sa tshwenyega ka ditefelo tša dithekisi goba go dula nako ye telele ya letšatši ba emetše dihlare tša bona mothalading.

Lenaneo la Bogare la Neelano le Kabo ya Dihlare tša Bolwetši bja Nako ye Telele, le le lekwa go mafelong a Inšorentshe ya Bosetšhaba ya Maphelo, le fa balwetši phihlelelo ye bonolo ya dihlare tša bona tša bolwetši bja nako ye telele mafelong a botšeo bja dihlare a kgauswi le magae a bona.

Balwetši ba seemo sa go se fetoge ba ba šomišago dihlare tša bolwetši bja nako ye telele bjale ba ka tšea dihlare tša bona mafelong a diteko le go baabi ba ditirelo ba poraebete ba ba kgathago tema.

Mafelo a a diteko a mo dileteng tša OR Tambo (Kapa Bohlabela), Gert Sibande (Mpumalanga), Vhembe (Limpopo), Pixley ka Seme (Kapa Leboa), Eden (Kapa Bodikela), Dr Kenneth Kaunda (Leboa Bodikela), Thabo Mofutsanyane (Foreisetata), Tshwane (Ga-uteng) le uMzinyathi, uMgungundlovu le Amajuba (KwaZulu-Natal).

Balwetši gape ba ka kgetha le lengwe le le lengwe la mafelo a botšeo bja dihlare a poraebete ao a filwego konteraka ke kgoro.

Baabi ba ba ditirelo ba tla ba ba šetše ba amogetše dihlare tše di phuthetšwego go tšwa go Kgoro ya Maphelo gomme se ba tla swanelago go se dira ke go fana ka

Kgoro ya Maphelo e nolofeditše maphelo a balwetši bao ba šomišago dihlare tša bolwetši bja nako ye telele.

phasela ge boitsebišo bja molwetši bo šetše bo tišeditšwe.

Balwetši ba tla swanela fela ke go etela kliniki dikgwedi tše dingwe le tše dingwe tše tharo go hlalobja le go bona ngaka. Tona ya Maphelo Aaron Motsoaledi o boletše gore se se tla thuša go fokotša dinako tša go leta dikliniking.

“Re kgopela balwetši bao seemo sa bona se sa fetogego ebile go sa nyakege gore ba bone ngaka goba mooki, eupša ba swanela go etela lefelo la maphelo go tšea dihlare tša bona tša kgwedi le kgwedi, go ngwadiša lefelong la botšeo bja dihlare ntle le gore ba eme mothalading goba go leta,” go boletše Tona Motsoaledi malobanyana ge a ala Polelo ya Tekanyetšo ya kgoro ya gagwe.

Balwetši ba ba bjalo ga ba a swanela go ema

mothalading wa faele. Ba no ya fela lefelong la botšeo bja dihlare gomme ba ntšha karata (yeo ba tlogo e hwetša ka gare ga sephuthelwana se ba se tšeerego ketelong ya bona ya pele), goba go laetša SMS, yeo e tlogo ba e rometšwe go bona ke kgoro e ba tsebiša gore ke nako ya go tšea dihlare.

Balwetši ga ba sa swanela go thiša mošomong. Ba ka kgetha gore ba nyaka go tšea dihlare tša bona neng goba neng go ba ne bontši bja mafelo a botšeo bja dihlare a šoma le ka morago ga diiri tša mošomo.

“Ka se sebaka re na le balwetši ba 383 989 mo lenaneong la rena gomme re lebantše batho ba 500 000,” o boletše Tona.

Go ya ka Kgoro ya Maphelo, dikliniki tšeo di šetšego di thomile ka go leka lenaneo di na le methaladi ye mennyane.

Senthara ya maemo a godimo ya maphelo ya Dannhauser

Thandeka Ngobese

Senthara ye mpsha ya maphelo ya setšhaba ya maemo a godimo ya R166 milione go la Dannhauser, KwaZulu-Natal e tlišitše ditirelo tše di nyakegago kudu tša maphelo mo tikologong.

Tonakgolo ya KwaZulu-Natal Senzo Mchunu le Molekgotlaphethiši (MEC) wa Maphelo wa KwaZulu-Natal Sibongiseni Dhlomo malobanyana ba butše Senthara ya Maphelo ya Setšhaba ya Dannhauser ya mepete ye 39.

Senthara, yeo e ketekilwego ka lethabo le legolo ke setšhaba, e tla thuša batho ba 103 389, 90% ya bona ga bana sekema sa thušo sa kalafo. Gape e tla thuša bjalo ka senthara ya phetišetšo go dikliniki tša mmasepala tše 10, go akaretšwa dikliniki tša Thandanani, Nellies, Durnacol le Sukumani.

Balwetši ba Dannhauser ga ba a swanela go sepela 30 km go ya Sepetlele sa Profense sa Newcastle goba 40 km go ya Sepetlele sa Madadeni go hwetša tlhokomelo ya maphelo.

Leloko la setšhaba Philemon Mofokeng o rile o be a swanela ke go šomiša R90 go ya Sepetlele sa Newcastle eupša bjale a ka ya kliniking le go boya ka pela ka R6 fela.

“Senthara ye, ye re filwego ke mmušo wa rena, e ya go re thuša kudu gomme re a e leboga,” o boletše bjalo.

Senthara e aba ditirelo tša go swana le tša sepetlela sa selete, go akaretšwa diphapoši tša botlhahlobelo, taolo ya boletši bja mafahla (TB), kalafo ya meno, di-X-rei, tlhokomelo ya batswetši, khemise, lefelo la tirelo ya kalafo ya tšhoganetšo, mmušara le bodulo bja phapoši e tee bja baoki.

“Senthara ye ya tlhokomelo ya maphelo ya setšhaba ya go kgahliša e loketše gabotse batho bao bjale ba lokologilego ebile ba na le seriti seo ba sa kago ba se fiwa peleng” go boletše Tonakgolo Mchunu.

O tlaleditše ka gore kabo ya senthara e feleletša mošomo wo mobotse wo a o bone-go pelenyana letšatši leo ge a etetše Kliniki ye mpsha ya Diteko le Thobamaikutlo ya Boithaopo ye e katološitšwego Sepetlela sa Profense go la Newcastle.

Mošomi wa maphelo wa setšhaba Sibongile Msimango o rile ba thabile kudu go ba le se mo tikologong: “Balwetši ba be ba swanela go sepela maeto a matelele go ya sepetlela sa Madadeni gomme bontši bja batho ba gaborena be ba boya ba se ba hwetše thušo efe goba efe gobane sepetlela se tletše,” o boletše bjalo.

Senthara ye e thomile go šomela ka phapošing ye nnyane kgauswi le Lefapha la Bana ba go Lwala ba le ka Ntle gomme le be le hlokometšwe ke mooki o tee wa profešenale le bathobamaikutlo ba babedi ba HIV. Ka palo ye e oketšegago ya balwetši ba ba dirwago diteko le go tšwela pele ka kalafo bašomi ba tlaletšho ba rometšwe gomme sekgoba ya ba tlhohlo.

Senthara ye mpsha bjale e aba ditirelo tša go

fapana, go akaretšwa diteko le thobamaikutlo (HCT) ya HIV, thakgolo ya antiretrobaerale (ARV), le taolo ya TB le ya phepo le khemise.

Ge a bolela senthareng, Tonakgolo o rile “Basadi le bana ba hwetša tlhokomelo ya maphelo ya boleng ka nnete, kudu ka go ba gona ga ngaka ya bana ye e ikgafilego ebile e rutegile kudu yoo a lekago ka gohlegohle go thuša disenthara ka moka tša Selete sa Maphelo sa Amajuba.

Tonakgolo o hlohleditše badudi ba Selete sa Amajuba go šomiša disenthara ka tshwanelo tše ba di filwego gape o laeditše go tshwenyega ka palo ya fase ya batho bao ba yago go hlalobja le go dira teko ya HIV ka seleteng.

TEKO LE THOBAMAIKUTLO YA HIV (HCT)

Ge o e ya go dira HCT o tla:

- thobja maikutlo, le go tsebišwa ka tlhologo ya HIV / AIDS, malwetše a a fetelanago ka thobalano (di-STI), le TB.
- hlohleletšwa go amogela mokgwa wo mobotse wa lephelo go thibela tlhologo ya malwetši a mangwe ao a sa fetelego
- dirwa teko ya HIV le go hlalobelwa TB le malwetši a mangwe ao a sa fetelego
- ithuta gore mahu a HIV / AIDS le a TB a thibelwa bjang
- thuša go thibela diphetetšo tše diswa tša HIV le tša TB
- thuša go fediša go welwa ke phoko ye e amantšhwago le HIV / AIDS le TB.

(Mothopo: <http://www.gov.za/about-government/government-programmes/hiv-counseling-and-testing-hct-campaign>)

Seo o swanelago go se tseba ka bolwetši bja nako ye telele bja lesokolla

Lesokolla le hlaloša sehlopha sa maemo ao a nago le selo setee sa go swana: go ruruga ga ko-bjana ya ka gare ga mogodu. Lesokolla la direga ge ditšuse tše di thušago go šila ka gare ga mogodu wa gago di oketšega le go hlohlontšha kobo ya mogodu. Lesokolla le bogale ke la ka bjako, la thurugo ye šoro, bja lesoko la bolwetši bja nako ye telelele thurugo ya lebaka le le telele yeo e ka go dula mengwagangwaga ge e tlogetšwe e sa alafwe.

Maemo a gantši a amantšhwa le dišo ka mogodung gomme se ka oketša kotsi gago ya kankere ya mogodu.

Dika tša bolwetši bjo di akaretša sehlabi ka mogodung, go se šilege ga dijo, pherogo ya dibete, seokolela, go lahlelegwa ke takatšo ya dijo le go kwa o kgotšhe (goba o bipetšwe) morago ga go ja.

O swanetše go bona ngaka ya gago le semetseng ge o na le mantle a mantsho, o hlatša madi goba o na le sehlabi se sa tlogogo mogodung wa gago, gobane se e ka ba seka sa madi a go tšhologela ka teng ka mogodung wa gago.

DIBAKWA TŠA LESOKOLLA

Lesokolla le ka hlolwa ke:

- Phetetšo ya paktheria.
- Go nwa bjala kudu.
- Tšhomišo ya diokobatši tše di sego molaong, go swana le khokheine.
- Go nwa dihlare tše itšeng, go swana le aspirin goba ibuprofen, kgafetša – o ka mpane wa šomiša paracetamol ge o swanela go šomiša selo se sengwe bakeng sa sehlabi le / goba kgatelelo ya monagano.
- Kgatelelo ya bogale ya monagano.

Ge o tshwenywa ke bolwetši bjo o swanela go fetola mekgwa ya gago ya go ja le go efoga dijo tše itšego, go swana le dienywa tša senamune le matutu a dienywa (dienywa tša senamune ke dinamune, diswiri le diterebe), dijo tše di gadikilwego, kofi, senotagi, dijo tša dinoki le dino tša go šutša.

Dijo tša gago tša phepo di swanela go ba le ditšweletšwa tša maswi tša makhura a fase, nama ya go ota (ya go hloka makhura), dijo tše di nago le dithoro, dienywa le merogo (e sego dienywa tša senamune).

Go fetola phepo ya gago ya dijo go akaretša dijo tše go ka thuša, efela, o swanela go gopola gore dijo tša go fapana di baka mathata go batho ba go fapana. Tsela e le noši ya go hwetša gore ke dijo dife tšeo di tshwenyago mogodu wa gago ke go di ntšha lenaneong la dijo tša gago tša phepo ka e tee ka e tee.

BONA NGAKA YA GAGO

Ge e le gore go fetola dijo tša gago tša phepo ga go thuše goba kaone go botoka go bona ngaka ya gago. Ge o bea letšatši la go ya ngakeng le ngaka ya gago botšiša ge e ba go na le selo se o sa swanelago goba o swanetšego go se dira pele o bona ngaka.

Ngwala fase dika tša gago ka moka le matšatšikgwedi le dinako tše di diregago. Gape dira lenaneo la dihlare dife goba dife le dihlarekokeletši tše o di nwago.